

Mówiące obrazy. Co mają dziś do powiedzenia klasyczne obrazy malarstwa światowego i... kto im ponownie (od)dał prawo głosu?

Adresat zajęć: uczniowie szkoły średniej.

Rodzaj zajęć: zajęcia wychowawcze, język polski, historia sztuki, etyka.

Cel ogólny zajęć: Uświadomienie uczniom, że niektóre współczesne teksty kultury, takie jak np. mem lub remiks, łączą w sobie elementy klasyczne z nowoczesnymi. Dzięki temu kanoniczne teksty kultury otrzymują nowe życie, zostają uwspółcześnione, osadzone w nowym kontekście i stanowią ważny wkład w rozwój kultury.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- utrwała wiadomości związane z pojęciami: ironia, satyra, groteska;
- poznaje zasady korzystania z dzieł z domeny publicznej;
- zdobywa informacje na temat prawa autorskiego;
- tworzy memy dotyczące ważnych spraw społecznych;
- dowiadyuje się, czym jest remiks i kultura remiksu;
- dokonali umiejętność krytycznej oceny tekstów kultury;
- doskonali umiejętność interpretacji tekstów kultury popularnej;
- doskonali umiejętność dyskusji.

Metody pracy: ćwiczenie kreatywne, elementy wykładu, dyskusja, prezentacja, pogadanka heurystyczna, metoda oglądowa.

Formy pracy: praca w grupach, praca z całą klasą.

Środki i materiały dydaktyczne: wydrukowane obrazy (ZAŁĄCZNIK NR 1) oraz chmurki komiksowe (ZAŁĄCZNIK NR 2), komputer z dostępem do internetu oraz projektor, smartfony uczniów.

Słowa kluczowe: mem, remiks, malarstwo, klasyka, internet.

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne.

Bibliografia: *Encyklopedia Teatru Polskiego*, hasło: remiks, oprac. W. Świątkowska, <http://encyklopediateatru.pl/hasla/351/remiks> • J. Jastrzębski, *Jak wygląda sprawa legalności remiksów mp3?*, LegalnaKultura.pl, <https://www.legalnakultura.pl/pl/prac>

wo-w-kulturze/zapytaj-prawnika/blog/984,jak-wyglada-sprawa-legalnosci-remiksow-mp3 • *Re-miks. Teorie i praktyki*, pod red. M. Gulik, P. Kaucz i L. Onaka, Hub Wydawniczy Rozdzielczość Chleba, http://polonisci.ath.bielsko.pl/wp-content/uploads/2017/04/Remiks_Teorie_i_praktyki.pdf • *Reuse, remiks, recycle. Ponowne wykorzystanie materiałów filmowych i audiowizualnych*, FilMOTEKA Narodowa – Instytut Audiowizualny, <http://nina.gov.pl/media/951416/reuse-remiks-recycle.pdf>

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Na lekcji poprzedzającej nauczyciel prosi uczniów, aby powtórzyli zdobytą dotychczas wiedzę na temat ironii, pastiszu i groteski. Wokół każdego z tych zagadnień trzy wybrane osoby z klasy mają za zadanie stworzyć 4–5-słajdową prezentację z omówieniem i przykładami — odpowiednio na wcześniej wymienione tematy.

1. Zajęcia właściwe. Nauczyciel prezentuje kilka satyrycznych obrazów, pochodzących z różnych źródeł internetowych i komentujących zastaną rzeczywistość społeczną przy pomocy dzieł mistrzów malarstwa, uzupełnionych różnymi, często absurdalnymi podpisami. Powinny one być komentarzem do współczesności, aczkolwiek najlepiej wybrać te, które nie noszą znamion satyry politycznej i religijnej¹.

2. Po zapoznaniu się uczniów z wybranymi obrazami nauczyciel otwiera dyskusję dotyczącą popularności tego rodzaju kreacji w internecie. Warto z młodymi ludźmi poruszyć zagadnienia niesłabnącej wartości artystycznej dzieł mistrzów malarstwa oraz ironicznego i satyrycznego wydźwięku, jaki zyskują one poprzez osadzenie ich (dzięki dodanym komentarzom) w zupełnie innym, najczęściej nieprzystawalnym do treści, kontekście współczesności.

3. Nauczyciel prosi wybranych na poprzedniej lekcji uczniów o przypomnienie terminów pastisz, ironia i groteska oraz o omówienie przygotowanych przez nich krótkich prezentacji. Prowadzący w toku pogadanki heurystycznej próbuje ustalić wraz z uczniami, jakie zastosowanie mają te pojęcia w kontekście przywołanego rodzaju memów. Porusza przy tym kwestię specyficznego rodzaju wypowiedzi twórczej oraz fenomenu olbrzymiej popularności grafik w sieci (choć nie tylko, gdyż czasem podobne memy odnaleźć można także w przestrzeniach miejskich).

4. Uczniowie zostają podzieleni na 4–5-osobowe grupy. Każda z nich ma za zadanie przygotowanie memu analogicznego do omawianych, stworzonego na bazie

¹ Ciekawych propozycji można szukać na stronach: [facebook.com/SztuczneFiolki](https://www.facebook.com/SztuczneFiolki); [facebook.com/rubensZbytoma](https://www.facebook.com/rubensZbytoma).

otrzymanego wydruku obrazu (ZAŁĄCZNIK NR 1) i wyciętych z papieru chmurek (ZAŁĄCZNIK NR 2). Przydzielenie danej grupie obrazów wybranych wcześniej przez nauczyciela odbywa się drogą losowania. Wszystkie grupy powinny przygotować mem na temat, który wspólnie w grupie uznają za ważny i wartu ironicznego komentarza. Może on dotyczyć np. współczesnych problemów młodzieży, ekologii, nauki i niektórych kwestii społecznych. Nie powinien zaś odnosić się do polityki, wyznania, orientacji seksualnych oraz do sytuacji osób z najbliższego otoczenia. Nauczyciel prosi, aby przygotowane prace miały charakter humorystyczno-ironiczny, ale by nie były przykre czy złośliwe. Uczniowie prezentują przygotowane memy, a pozostali uczestnicy zajęć komentują je, przedstawiając swoje propozycje odczytania.

5. Prowadzący pyta, czy uczestnicy zamieściliby swoje prace na własnych profilach w mediach społecznościowych. Po uzyskaniu odpowiedzi, nauczyciel wraz z nimi zastanawia się, czy rzeczywiście mieliby prawo to zrobić. W ramach wyjaśnienia nauczyciel wprowadza pojęcie *domena publiczna* i stara się możliwie krótko ten termin przybliżyć. Do omówienia zagadnienia można wykorzystać *Krótki kurs własności intelektualnej*, Krzysztof Siewicz i inni² lub legalnakultura.pl ⇒ warto wiedzieć ⇒ *domena publiczna*³ oraz infografiki: Swoboda użycia, Centrum Cyfrowe, Vivid Studio CC BY⁴. Warto wspomnieć o możliwości korzystania z takich dzieł znajdujących się w domenie publicznej, konieczności ich podpisywania (np. w formie przypisu) oraz o autorskim prawie osobistym, które nigdy nie wygasa i jest niezbywalne.

6. W dalszej części lekcji prowadzący dzieli klasę na kilka grup (4–6), a następnie każdej z nich wręcza dwie koperty zawierające pocięte na wersy klasyczne utwory literackie. Nie narzucamy tu konkretnych tekstów literackich, ale mogą to być np. fragmenty *Fortepianu Szopena* Cypriana Kamila Norwida, fragmenty *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, sonetu *Do trupa* Jana Andrzeja Morsztyna, fragmenty *Grobu Agamemnona* Juliusza Słowackiego itp. Powinny to być teksty wyraziste i należące do domeny publicznej. Nauczyciel prosi, by każda grupa z tych pociętych tekstów ułożyła nowy, oryginalny wiersz. Po wykonaniu zadania grupy odczytują swoje utwory, a następnie nauczyciel wprowadza pojęcia: *remiks*, *kultura remiksu*. Tłumaczy, że *kultura remiksu* opiera się na połączeniu już istniejących utworów (literackich, malarskich itd.) bądź ich elementów, w celu stworzenia nowego tekstu kultury. Następnie nauczy-

² <http://prawokultury.pl/kurs/>

³ <https://www.legalnakultura.pl/pl/strefa-edukacji/strefa-dla-uczniow/warto-wiedziec/domena-publiczna>

⁴ <https://ngoteka.pl/handle/item/333>, <https://ngoteka.pl/handle/item/332>, <https://www.legalnakultura.pl/pl/strefa-edukacji/strefa-dla-uczniow/warto-wiedziec/domena-publiczna>

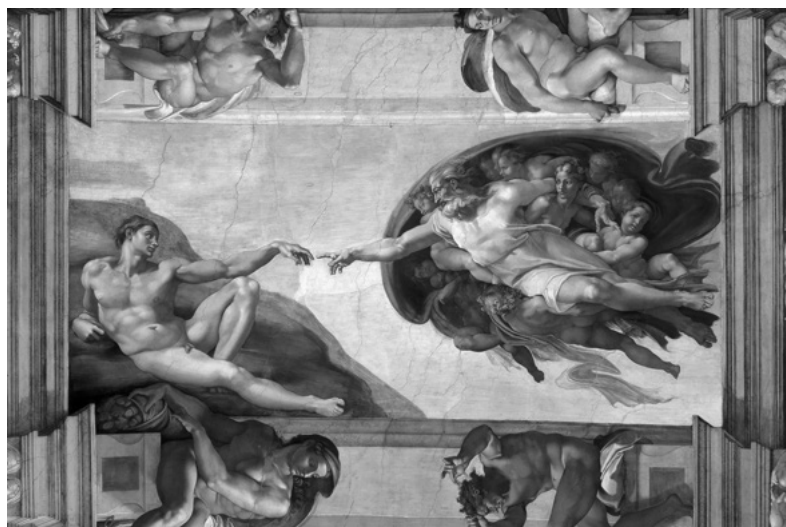
ciel wyświetla uczniom wypowiedź prof. Wiesława Godzica na temat kultury remiksu: *Remiks a oryginalność*⁵ zrealizowaną przez Fundację Nowe Media na portalu YouTube na licencji CC BY.

7. Nauczyciel prosi, aby uczniowie na swoich smartfonach wyszukali remiksy związane z obrazem *Mona Lisa* Leonarda da Vinci. Najwięcej ciekawych prac odnaleźć można na portalu Pinterest⁶. Uczniowie wybierają najbardziej interesujące, ich zdaniem, remiksy, a chętni do odpowiedzi wyjaśniają, co w wybranych pracach jest zabawnego, kreatywnego lub co mówią one o naszej współczesności.

8. Podsumowując, nauczyciel zwraca uwagę na to, iż mem oparty na klasycznych obrazach czy remiks jest powiewem świeżości w kulturze, którą należy rozumieć jako nieustanną wymianę myśli, zdań i poglądów na tematy społeczne, polityczne, gospodarcze, ale też filozoficzne czy egzystencjalne. Ważne jednak, aby — tworząc własną pracę w oparciu o cudzą twórczość — przestrzegać praw autorskich (sięgać po utwory, do których te prawa wygasły i które znajdują się w domenie publicznej lub postarać się o uzyskanie tychże praw lub zgody na wykorzystanie utworu).

ZAŁĄCZNIK NR 1

Grupa nr 1

Stworzenie Adama, Michał Anioł (1475–1564), Kaplica Sykstyńska (Wikimedia Commons)

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=KYLEudqcaG8>

⁶ <https://www.pinterest.nz/search/pins/?q=Mona+Lisa&rs=typed>

Grupa nr 2

Bociany, Józef Chełmoński (1849–1914), Muzeum Narodowe w Warszawie (Wikimedia Commons)

Grupa nr 3

Dama z gronostajem, Leonardo da Vinci (1452–1519), Muzeum Czartoryskich (Wikimedia Commons)

Grupa nr 4

Wernyhora, Jan Matejko (1838–1893), Muzeum Narodowe w Krakowie (Wikimedia Commons)

Grupa nr 5

Żydówka z pomarańczami, Aleksander Gieryski (1850–1901), Muzeum Narodowe w Warszawie (Wikimedia Commons)

ZAŁĄCZNIK NR 2

CC0 pixabay.net by Clker-Free-Vector-Images

